

Masterplan - Verhaal van het ontwerp

Gouda is de enige stad in Zuid-Holland waar de binnenstad grenst aan zowel een rivier als het open polderlandschap. De zuidelijke stadsrand biedt unieke mogelijkheden voor bewoners en bezoekers om de Hollandsche IJssel, de historische binnenstad en de Krimpenerwaard tegelijkertijd te beleven. Veelzeggend wordt die situatie door bewoners wel omschreven als Mini-Holland of Holland in een notedop. De betekenis van de monumentale Stolwijker schutsluis als cultureel ankerpunt in dat Mini-Holland staat centraal in het ontwerp. Uitgangspunten van het Masterplan zijn het herstellen en weer doorvaarbaar maken van de Stolwijkersluis en het behoud van het open veenweide landschap achter de sluis.

Het ontwerp is stapsgewijs tot stand gekomen via een gezamenlijk zoekproces met omwonenden, maatschappelijke organisaties en betrokken overheden in zogenaamde meedenksessies. De opgave die de ontwerpers en de deelnemers aan de meedenksessies meekregen voor het ontwerp bestond uit twee samenhangende delen:

- zorg ervoor dat het ontwerp bijdraagt aan een versterking van de relatie tussen de stad Gouda en de Krimpenerwaard
- gebruik daarvoor de zichtbare en onzichtbare historische elementen in het gebied als inspiratiebron.

Gedurende het proces tekende zich langzaam een beeld af dat in de titel van het Masterplan is verwoord als De Ontmoeting. Het gaat in het ontwerp om de ontmoeting in Stolwijkersluis van stad en land en de ontmoeting van heden, verleden en toekomst.

Samengevat bestaat het plan uit de volgende elementen:

- *Herstel van de sluis en daarmee een vaarverbinding met de binnenstad van Gouda en de Krimpenerwaard:*
De sluis wordt opnieuw doorvaarbaar gemaakt. Achter de sluis is een passantenhaventje voor vaarrecreatie geprojecteerd. Het Masterplan legt een nadrukkelijke verbinding met de plannen die in Gouda in het kader van het Cultureel en Havenkwartier en de Stedenbouwkundige Visie worden ontwikkeld. In de toekomst zou het dan weer mogelijk zijn om vanuit de Haven via de Stolwijkersluis de Krimpenerwaard in te varen en te genieten van de cultuurhistorische rijkdom en van het contrast tussen de dichtheid van de stad en de openheid van het polderlandschap.
- *Groen aan de zuidkant van Gouda: een stadstuin in de polder Veerstalblok:*
De polder achter de sluis, die wordt omsloten door het buurtschap Stolwijkersluis, de afvalwaterzuivering en de toekomstige zuidwestelijke randweg, wordt ontwikkeld tot een stadstuin, met in het midden een "waterdoolhof" dat wandelend bereikbaar is of over het water met kano's en elektrische bootjes. Het waterdoolhof dient ook als expositieruimte voor *land art* en kunstobjecten gemaakt van natuurlijke materialen, die tot nadenken aanzetten over het omringende landschap.
- *Ruimte voor uiteenlopende initiatieven die deze hoofdozset aanvullen en verrijken:*
 - o Een zorglandgoed aan de dijk combineert zorg, in de vorm van bijvoorbeeld dagbesteding voor verstandelijk gehandicapten, met beheer van de stadstuin.
 - o Om de volkstuinen die verdwijnen door de randweg en de ontwikkeling van de Spoorzone te compenseren, wordt het bestaande volkstuintcomplex uitgebreid in oostelijke richting.
 - o Om het gebied vanuit de stad beter bereikbaar te maken wordt voorgesteld het voetveer dat eeuwenlang de Veerstal met het Regthuys verbond, in ere te herstellen.

Het Masterplan geeft een impuls aan nieuwe initiatieven van zowel publieke organisaties als particulieren. Het plan zal uitgevoerd moeten worden door de betrokken publieke partijen, maar er is ook veel ruimte voor initiatieven van andere partijen. Het gaat daarbij om de ontwikkeling van de kleine zelling, het zorglandgoed, de exploitatie van het voetveer, de invulling van kleinschalige horeca bij de volkstuinen en de verdere uitwerking van activiteiten aan de kop van de Gouderakse Tiendweg. Maar bijvoorbeeld ook de exploitatie van de passantenhaven en de mogelijkheid om daar kano's en elektrische boten te verhuren. Op het dak van het gemeentehuis kan een eenvoudig uitzichtpunt ingericht worden, maar er zou ook een theehuis met terras kunnen komen. De precieze invulling van het Masterplan is nadrukkelijk mede afhankelijk van het enthousiasme, de creativiteit en de inzet van particulieren.

Klik hieronder voor meer informatie over:

- de ruimtelijke en maatschappelijke opgaven voor het ontwerp
- de uitwerking van het ontwerp in hoofdlijnen
- een toelichting op de afzonderlijke planonderdelen
- de werkwijze van het ontwerpproces

Ruimtelijke en maatschappelijke opgaven voor het ontwerp

Verbinding stad en polder over water en land

Stad en land zijn fysiek verbonden door het water, vooral door de Hollandsche IJssel. Die verbondenheid is nu echter niet zichtbaar. Het ontwerp moet bijdragen aan een versterking van de relatie tussen de stad en het land. De zichtlijnen op de historische binnenstad van Gouda en het open veenweide landschap van de Krimpenerwaard moeten intact blijven. Wil de plek daadwerkelijk een ontmoetingsplek worden, dan moet zij aantrekkelijker en toegankelijker gemaakt worden voor omwonenden en recreanten. Bij de ontwikkeling van het gebied speelt het water net als vroeger een cruciale rol. Het water zal stad en land niet alleen fysiek moeten verbinden, maar ook visueel en functioneel. Belangrijke aanknopingspunten zijn de initiatieven in de binnenstad die zijn gericht op het verbeteren van de vaarrecreatie in Gouda. Zie ook Plangebied – Bestaande plannen.

Een ander belangrijk gegeven voor de verbinding van stad en land in het ontwerp is het voornemen vanuit de landinrichting Krimpenerwaard om in het plangebied een openbaar toegankelijke plek met natuurlijke elementen in te richten (een zogenaamd landschapselement). Verder moet het ontwerp zorgen voor een goede inpassing van de nieuwe randweg in het open landschap. Uitgangspunt daarbij is dat het gebied tussen randweg en rivier door een groene bestemming gevrijwaard blijft van bebouwing. Voor wandelaars in de polder moet het mogelijk zijn om de randweg over te steken naar de recreatieve routes in de Krimpenerwaard.

Historie als inspiratiebron

De Stolwijkersluis heeft altijd een functionele betekenis gehad voor de relatie tussen stad en land. De sluis werd in 1800 gebouwd in het kader van de vervening, met als doel turf te vervoeren naar de stad. Vervolgens werd de sluis gebruikt voor het aanvoeren van landbouwproducten uit de polder. Daarnaast was de sluis tot de jaren zestig een schakel in de route van schepen die afvalmateriaal uit de haven van Rotterdam vervoerden naar de Krimpenerwaard. Daarna werd de sluis vooral gebruikt door de pleziervaart totdat hij werd afgedamd in 1982. Steeds heeft de sluis gefunctioneerd in de context van het contact tussen de stad en de polder. Die functionele betekenis is ook het uitgangspunt voor het ontwerp geweest.

Behalve de monumentale Stolwijkersluis kent het landschap van Stolwijkersluis meer historische elementen. Uit de cultuurhistorische verkenning blijkt dat de omgeving van de sluis een aantal waardevolle historische elementen en structuren kent. Dat zijn bijvoorbeeld het ontginningslint langs de dijk, het middeleeuwse verkavelingspatroon, het nagenoeg onaangetaste veenweide landschap en een oud wandelpad door het gebied. De relaties tussen de polder, de stad Gouda en de buurtschap Stolwijkersluis door de eeuwen heen geven belangrijke aanwijzingen over de identiteit van de plek. De zellingen (buitendijkse gebieden) van de Hollandsche IJssel zijn bijvoorbeeld een typisch regionaal verschijnsel. Zowel vroeger als nu worden de zellingen gekenmerkt door een combinatie van water en stedelijke functies, meestal bedrijvigheid. De historische buurtschap kende vroeger (in tegenstelling tot de huidige situatie) een echt dorpshart met horeca en plekken om elkaar te ontmoeten en een praatje te maken. Voor bewoners van de buurtschap en bezoekers is het wenselijk om dat hart terug te brengen.

Hoewel enkele historische elementen nog zichtbaar verhalen over de geschiedenis van het gebied, zijn het uiterlijk en het gebruik ook ingrijpend veranderd. Die continue verandering gecombineerd met de wens om historische elementen te bewaren, zijn aanknopingspunten voor een inrichting die invulling geeft aan de Belvedere-gedachte 'behoud door ontwikkeling'. Nieuwe functies zullen moeten passen in een doorgaande lijn van ontwikkeling van het landschap, die natuurlijk aanvoelt voor gebruikers en omwonenden. Het ontwerp zal daarbij recht moeten doen aan de regionale en lokale identiteit van het gebied. Het gebruik van en de strijd tegen het water hebben daarbij altijd een belangrijke rol gespeeld.

Zie ook de figuren van de historische ontwikkeling van de waterhuishouding en de opbouw van de buurtschap Stolwijkersluis.

Sluis, gemaal en haven: kristallisatiepunt van activiteiten

Bij het herstel van de Stolwijkersluis gaat het er om de sluis een nieuwe functionele en sociale betekenis te geven. De sluis is op het moment een onzichtbare onaantrekkelijke plek, zoals ook bleek uit de beleving van de omwonenden bij de start van het project. Maar wanneer de sluis hersteld is in zijn oude glorie en het verkeer over de dijk drastisch is afgenomen door de aanleg van de randweg, heeft deze plek potentie om een kristallisatiepunt voor activiteiten te worden. In combinatie met een aantrekkelijke inrichting van de achterliggende polder en de buurtschap zullen de bijzondere esthetische en historische waarden van de sluis veel beter tot uiting komen.

Een ander aanknopingspunt is het voornemen vanuit de landinrichting om een nieuw poldergemaal ter hoogte van de sluis te bouwen. De historische sluis en het nieuwe gemaal kunnen samen een rol spelen in het verhaal over de waterbeheersing van Gouda en de omliggende polders door de eeuwen heen.

Herstellen dorpshart

De plek waar het oorspronkelijk allemaal begon voor Stolwijkersluis (bij het uitwateringssluisje aan De Wijk, dichtbij de hoek van de Gouderaksedijk en de Oude Brugweg) en waar alle dorpsactiviteiten waren geconcentreerd, is niet meer herkenbaar. In de eerste helft van de vorige eeuw waren er in Stolwijkersluis nog diverse cafés, restaurants en uitspanningen. Nu is er geen sprake meer van een dorpshart en is er bijna geen horeca. Door het drukke verkeer over de dijk is er geen plek meer om rond te kijken of een praatje te maken. Voor de bewoners van de buurtschap is het een belangrijke wens om het hart van het dorp te herstellen.

Groen om de stad

Nederlanders vinden voldoende groen in hun leefomgeving het meest belangrijk. Belangrijker nog dan betaalbare woningen, zo blijkt uit de nationale VROM-enquête van vorig jaar. In toenemende mate zoeken stedelingen die groene omgeving in de stadsranden. Helaas blijkt uit verschillende studies dat er voor de Goudse stedeling op het moment te weinig groen in en om Gouda is te vinden. Zo scoort Gouda op dit punt zeer slecht in een onderzoek van Elsevier in 2004 naar de woonkwaliteit van Nederlandse gemeenten. Stolwijkersluis biedt de mogelijkheid om wat te doen aan het tekort aan groen in de omgeving van Gouda.

Maar er zijn nog wel een aantal obstakels waarvoor het ontwerp een oplossing zal moeten bieden. Het is nu niet mogelijk om vanaf de dijk de achterliggende weilanden in te trekken. Wanneer de randweg er is, zal er bovendien visuele hinder en geluidshinder ontstaan. Bovendien wordt het gebied opgeknipt door de weg, zodat er een veilige oversteek voor wandelaars, fietsers en vaarverkeer moet komen om de recreatieve routes in de Krimpenerwaard te bereiken. Verder is de buurtschap nu niet erg aantrekkelijk voor bezoekers. De buurtschap doet rommelig aan door de bedrijvigheid aan de kant van de rivier en de afvalwaterzuivering. De zellingen (de buitendijkse gebieden) zijn niet toegankelijk, waardoor de rivier en de Goudse binnenstad aan de overzijde minder zichtbaar zijn. De dijk en de brug in Stolwijkersluis hebben te maken met een grote verkeersdruk, waardoor recreanten en omwonenden onmogelijk stil kunnen staan bij wat er te zien valt (onder andere de sluis). Het ontwerp probeert tegemoet te komen aan al deze punten.

Randweg

De komst van de randweg, die dwars door het gebied aangelegd zal worden, maakt extra aandacht voor een harmonieuze overgang van stad naar land noodzakelijk. Bewoners van zowel de stad als de polder vrezen dat de randweg uiteindelijk zal leiden tot bebouwing van het gebied dat zal worden ingeklemd door de randweg en de dijk, ook al wordt dat in het huidige beleid afgewezen. De oplossing wordt gevonden door een recreatieve invulling voor te stellen voor de polder achter de sluis. Daarmee wordt de zorg dat de randweg leidt tot verdergaande verrommeling en verstedelijking van de stadsrand weggenomen en tegelijkertijd wordt tegemoet gekomen aan de wens vanuit de stad om de groene leefomgeving te vergroten.

Het ontwerp moet ervoor zorgen dat de tweedeling van het gebied ten noorden en zuiden van de nieuwe randweg niet leidt tot een visuele tweedeling. Bovendien moet het voor lokaal langzaam verkeer mogelijk blijven om de recreatieve routes in de Krimpenerwaard op een veilige manier te bereiken. Dat geldt ook voor wandelaars in de stadstuin die is voorzien in het Masterplan en voor boten die over de Stolwijkse Vaart naar

Stolwijk willen varen. De weg moet zo min mogelijk geluidshinder en visuele hinder geven in het gebied, maar wel aan de weggebruiker de gelegenheid geven om het gebied te beleven.

Het ontwerp in hoofdlijnen

Ontmoeting van stad en land

Stad en land ontmoeten elkaar in Stolwijkersluis via een verbinding over water en land. Een stadstuin in de polder Veerstalblok, die qua karakter past in het agrarisch veenweide landschap, biedt rust en groen voor bewoners van de stad en de buurtschap. De karakteristieke openheid van het gebied wordt aangevuld met en gecontrasteerd door enkele "spannende" elementen, zodat er daadwerkelijk wat te beleven valt in de stadstuin. In het Masterplan is dit verbeeld met een waterdoolhof in het midden van de tuin, waar plek is voor *landart* en wandel- en vaaravontuur tussen het riet en lage begroeiing. Het gebied is vanuit Gouda bereikbaar via de Haastrechtse Brug. Wandelaars kunnen gebruik maken van het opnieuw open te stellen en te verbeteren wandelpad dat vanaf de Haastrechtse Brug langs de Hollandsche IJssel loopt en daarna via de historische route door de buurtschap uitkomt bij de Stolwijkersluis. Daarnaast kan het voetveer, dat eeuwenlang voer tussen de Veerstal en de Gouderakسدijk ter hoogte van het vroegere Regthuys, teruggebracht worden. Daarmee wordt een korte aantrekkelijke verbinding tot stand gebracht tussen de historische binnenstad van Gouda en de recreatieve routes in de Krimpenerwaard.

Via het water kan een recreatieve verbinding tussen stad en land gerealiseerd worden door de sluis te herstellen. De sluis was in het verleden het begin van de vaarroute vanaf de Hollandsche IJssel naar Stolwijk, die onder meer gebruikt werd voor vervoer van en naar de veevoedercoöperatie Ons Belang in Stolwijk. De route loopt verder naar Berkenwoude, Ouderkerk a/d IJssel en Krimpen a/d IJssel. Nu bestaat die route nog in de vorm van een bewegwijzerde kanoroute van ongeveer 22 km (Loetroute). Als de plannen om de binnenstad weer toegankelijk te maken voor vaarrecreatie doorgang vinden en de Stolwijkersluis wordt hersteld, kan de Loetroute aanhaken op de route in de binnenstad. Herstel van de sluis opent dan letterlijk de weg voor een noord-zuidroute met zowel binnenstedelijke en landelijke kwaliteiten voor de kleine vaarrecreatie. Een kleine passantenhaven (voor ca. 40 boten, binnen- en buitendijks) geeft een welkome uitbreiding van het aantal ligplaatsen langs de IJssel en in Gouda.

De haven gecombineerd met de verhuur van kleine boten is samen met het nieuwe gemaal en de gerestaureerde sluis een nieuw kristallisatiepunt voor bezoekers en bewoners van de buurtschap. Hier kan nieuwe horeca ontstaan en bijvoorbeeld een voorlichtingscentrum over de waterhuishouding en de geschiedenis van de polder. Andere mogelijkheden zijn een galerie of theeschenkerij op het dak van het nieuwe gemaal met een prachtig uitzicht over de Krimpenerwaard, en kanoverhuur. Op die manier levert het Masterplan een veelzijdige bijdrage aan de wens van de gemeente om Gouda te vermarkten als een knooppunt van activiteiten, zodat de vaarrecreant verleid wordt tot een langer verblijf in de stad (programma Cultureel en Havenkwartier). Door de aanleg van de randweg zullen maatregelen genomen kunnen worden om de Gouderakسدijk verkeersluw te maken, zodat bezoekers en omwonenden veilig van dit recreatieve knooppunt kunnen genieten.

De ontmoeting tussen stad en land kan verder gestalte krijgen in een zorglandgoed langs de dijk en maatregelen voor het volkstuincomplex onder de afvalwaterzuivering. Een zorglandgoed is een plek waar zorg, bijvoorbeeld in de vorm van dagbesteding voor verstandelijk gehandicapten, gecombineerd wordt met andere functies, zoals natuurbeheer en recreatie. De zoeklocatie langs de dijk biedt rust, ruimte en buitenleven. Tegelijkertijd blijft de band met de mensen en de gebeurtenissen in de stad bestaan omdat Gouda vlakbij is. Voorzien is dat het zorglandgoed een deel van het beheer van de stadstuin op zich neemt. Op die manier maakt het een integraal onderdeel uit van de gebiedsontwikkeling. Tot slot worden de volkstuinen uitgebreid in oostelijke richting. Een deel van de volkstuinen aan de noordzijde moeten verplaatst worden door de komst van de randweg. Bovendien moeten elders in de stad volkstuinen verdwijnen door de ontwikkeling van de Spoorzone. In dit gebied passen extra volkstuinen prima in de gedachte van stad-land ontmoeting. Om de Gouderakse Tiendweg te ontlasten zal een ingang gemaakt moeten worden aan de noordkant bij een nieuw aan te leggen rotonde in de randweg. Via die rotonde kan de randweg overgestoken worden, zodat er vanuit de stadstuin een toegang is tot de recreatieve routes in de Krimpenerwaard.

Ontmoeting van verleden, heden en toekomst

Een aantal historische elementen in het gebied komt terug in het ontwerp met een nieuwe functie voor de toekomst. De sluis krijgt zijn oude functie terug, namelijk het schutten van schepen, maar nu voor de kleine recreatievaart. Het middeleeuwse verkavelingspatroon wordt in stand gehouden bij de ontwikkeling van de stadstuin. De historische verbinding tussen de buurtschap en de stad via de karakteristieke Oude Brugweg wordt hersteld. Het voetveer dat tussen de stad en het oude Regthuys voer, wordt teruggebracht om recreanten op een aantrekkelijke, veilige en snelle manier te verplaatsen tussen stad en polder. De zoeklocatie van het zorglandgoed is een historische boerderij die op de gemeentelijke monumentenlijst staat.

Het hart van de buurtschap wordt nieuw leven ingeblazen door de gerestaureerde sluis, het nieuwe gemaal en de haven. In aansluiting daarop kan nieuwbouw worden gerealiseerd op de kleine zelling bij de sluis. Een deel van de zelling zal toegankelijk blijven voor publiek om te kunnen genieten van de levendigheid rondom de sluis en het mooie uitzicht op de historische binnenstad. In verband met de milieuwetgeving is het realiseren van kleine bedrijvigheid het meest reëel. Bovendien past dat in de traditie van het gebruik van de zellingen. Voorgesteld wordt een ontwerpwedstrijd voor ontwikkelaars uit te schrijven, waarbij de winnaar mag gaan bouwen.

De komst van de randweg biedt de kans om het vroegere dorpsleven weer terug te brengen door het doorgaande verkeer van de dijk te weren. Op de plek van het vroegere uitwateringssluisje wordt een eenvoudige plek aan het water gemaakt waar bewoners en bezoekers elkaar kunnen treffen en kunnen genieten van de activiteiten in het dorp en het mooie uitzicht op de historische binnenstad van Gouda.